

GEMERTS DIALECT.

Mijn laatste artikel over dit onderwerp verscheen in het jubileumnummer van Gemerts Heem (nr.50).

In de loop der tijden zijn er al heel wat vragenlijsten voor het Brabants Woordenboek in Gemert ingevuld, maar een flink aantal ontbreekt nog. Enige tijd geleden heeft onze voorzitter, de heer Chr.van Schijndel, enkele lijsten uitgedeeld in Gemert ter invulling. Daarvan zijn er echter nog niet veel terugontvangen. Bij deze een dringend verzoek deze lijsten, als het kan ingevuld, terug te bezorgen bij onze secretaris, de heer Pennings, of bij mij. Alle echte Gemertenaren en de dialectologen zullen U dankbaar zijn voor elk woord dat aan de vergetelheid wordt ontrukkt.

Misschien zijn er onder de lezers van Gemerts Heem enige liefhebbers van het Gemerts, die bereid zijn met mij een aantal mensen in Gemert te gaan interviewen aan de hand van oningevulde lijsten over vaktalen. Een bandrecorder is beschikbaar, zodat moeizaam schrijfwerk overbodig is. Gaarne bericht van mensen die goed "ingevoerd" zijn in de Kommanderij en die veel oude mensen kennen.

Hieronder tenslotte nog enkele Gemertse zegswijzen. Drs. P.H.Vos is van plan de spelling die hij ontworpen had voor het Gemerts in zijn doctoraalscriptie, nog beter te gaan aanpassen aan de mogelijkheden van type- en zetmachines. Ondertussen gebruiken we - althans in dit blad - onze gewone provisorische spelling ter wille van de leken op fonologisch terrein.

- 1 Als iets tegen zit, wil de volgende uiting van ergernis de Gemertenaar wel eens over de tong komen:
"Ge zot 'r de katto van op bet legge en meuze zèdler".
(29-04-1973) Let U ook eens op de grammaticale vorm!
- 2 Van iemand die zijn geld liever rijk dan kwijt is, zegt men:
"Hai is nogal van hawvaast". (01-09-1973)
3. Als iemand zulk een "peon" (=vrok) per vergissing te gunstig beoordeelt, kan de reactie getuigen van enige scepsis:
A: "Dè-z-'ne goolie mènes!
B: Oo jao? Hedde d'r ooit mê gedâlt?" (19-07-1973)
- 4 Het is altijd wat in het leven, er is altijd wel iets mis:

- "'t Is ault wa, iz-'t nie ân de vieool, dan iz-'t ân de straejksok". (21-12-1970)
- 5 U kent waarschijnlijk de aronskelk, een plant van het geslacht *Arum* der *Araceoën* of kalfsvoetachtigen. Volgens Van Dale (8ste dr., 1961) heten die in het Zuidnederlands ook aronsoren. Dat is dan aardig, want in het Gemerts heten aronskelken: "vèèrkesôre" ("varkensoren"). (02-10-1971)
- 6 Over een vrouw die een wat waggelende manier van lopen had:
A: "Wie wa-z-'t?
B: Bê, die aen die zêû maanselèèchtich lêûpt". (27-12-1971)
7. Vroeger sneden de jongens wel eens een fluitje van riet. Het was ongeveer 20 cm lang en van binnen zat er een vliesje in, dat niet kapot gesneden mocht worden. Men bespeelde het door er "nu-nu-nu" in te zeggen. Vandaar dat zo'n fluitje "n nunske" heette. (27-01-1973)
- 8 Een schaap heet in het Gemerts gamoon "n skaop", maar wist U dat een mannelijk schaap "'ne weer" wordt genoemd? Om het dekken van de schapen te voorkomen, had de "weer" of ram "ne weerlap" of "ne weerzak" onder de buik. Mijn zegsman wist er nog deze aardige anekdote aan toe te voegen: De "manne" in het "gasthòeis" droegen soms een "slufke" als ze huishoudelijke taken moesten verrichten (erpel skelle b.v.). Ook schoenmakers en smeden droegen zoiets. Daar de "manne" en de "wees" (vrouwen) door de eerwaarde zusters streng gescheiden worden gehouden, werd dit kledingstuk in het gasthuis spottend "ne weerzak" genoemd. (23-04-1972)
- Nu we het toch over "skaop" (meervoud) hebben, één van mijn zegslieden meende zich nog te herinneren dat "n gèrmt" een jong vrouwelijk schaap was. Wie van onze lezers kan hierover uitsluitsel geven?
9. "De hele boel", "de hele santenkraam" zegt men in het Nederlands. In Gemert kan het ook zo:
"Maashees, Holthees en Overloon, de hêél krikkedom hêurt

...bai Vierlingsbeek". (28-02-1973)

Ik kan niet instaan voor de juistheid van de beweerde annexatie.

- 10 "Pits" of "snaeval" (genever) is er altijd veel gedronken in Gemort om het voorzichtig uit te drukken. Men kan dan ook uit ervaring zeggen, dat als je eenmaal over de schreef was gegaan, het je ook niets meer kon schelen: "Mar 't is soo: as ge ôver d'n hont gôt, gôde ôk ôver de start". (19-07-1973)

- 11 De meeste gewone Gemertenaren hadden of hebben "in hōfke" waar ze "de moes" kweekten voor de "moespetâzzie! Ik hoorde eens de volgende agrarische wijsheid verkondigen:

"Bōne hoeuvde nie te zette vōur de aishailge (de ijsheiligen in mei); dan stōn ze mar te pratte (dan groeien ze niet, gaan achteruit) of te bevrēijze". (10-05-1972)

- 12 Over het niet-krijgen van kinderen kon men in bedekte termen rake dingen zeggen:

"as ge de rôme mar zœur lèt wōre, dan kōmt 'r wel bōter!" (Je kunt wel meer-kinderen krijgen, als je maar wilt). (26-12-1972)

- 13 Zoals U weet worden de dagen na de 21ste december elke dag weer een beetje langer. Zo zeggen ze dat in het Bovenmoerdijks. In het Gemerts kunnen we het zō natuurlijk ook zeggen (met andere klanken), maar we kunnen het ook heel plastisch uitdrukken:

"Nō d'n ênentwāntichste wōre de daog elken dach n'n haoneskrdēj langer". (26-12-1971)

14. Weer eens zo'n onverwachte toevoeging aan een normaal antwoord waarin het dialect zo sterk is:

A: "Wa hadde gaer op oeuwen bōterham?

B: Niks, dē-s goeut in d'ooge". (Letterlijk: "Niks, dat is goed in de ogen", zinspelend op 'n vuiltje in het oog).

15. Laten we deze keer besluiten met een Gemerts verjaardags-gesprekje:

A: "Martelek gefliasiesteert! Al vast tiejn jaor d'rbai.

B: Dē haol ik toch nie!

A: Bēēnde gèk! Dan bēēnde noch nie aawt".

C: Nae, d'n duvel iz-aawt." (27-02-1972)

Misschien hebt U nog veel aardiger uitspraken opgevangen in Gemort. Schrijf ze dan eens op in de spelling die U goed

dunkt. Op een vergadering van onze kring kan ik Uw notities dan overnemen om ze te gelegener tijd te publiceren in Gemerts Heem (eventueel met bronvermelding indien gewenst).

Het is ook mogelijk dat U het niet eens bent met bepaalde uitspraken mijnerzijds. Ik zal Uw kritiek dankbaar aanvaarden. Een taal kun je alleen maar leren van andere mensen.

W.J.Vos.

"STREEKNIEUWS".

Sinds 3 oktober 1973 verschijnt in Gemert wekelijks een uitgave van Stichting "De Nieuwe Krant", die in vele kringen enthousiast ontvangen werd. Na twee weken naamloos verschijnen kreeg hij als doopnaam: "De Streek".

De doelstelling, het zonder winstoogmerk uitgeven van een krant in Gemert en omlandende om de ingezetenen van de Kommanderij te informeren over, en op de hoogte te houden van wat in de gemeenschap leeft en werkt, bleek een streven dat velen aansprak en stimuleerde om te schrijven over wat interessant en de moeite waard is om te vernemen.

Het bewaren van deze krant betekent het bijhouden van een kroniek, die belooft een levendig memoriaal te worden waarin de Gemertenaar als mens centraal kan staan. De in het Gemertse heem geïnteresseerden hebben er dan ook een verzamelobject bijgekregen.

Naast de actuele gebeurtenissen, die een krant zonder meer moet brengen, wordt in "De Streek" ruime aandacht geschonken aan wat zich in voorbije tijden in Gemert en omgeving afspeelde. Wekelijks verschijnt een rubriek ondertekend met Hannes en Teutje of Henri, die actuele gebeurtenissen verslaan in mals en onvervalst dialect en wekelijks verschijnt er ook een rubriek "Terug naar Toen" of een sage uit de streek.

Na een jaar streeknieuws zouden de verhalen van Hannes en Teutje en de rubriek "Terug naar Toen" wellicht gebundeld en uitgegeven kunnen worden als een extra-nummer van Gemerts Heem, dat qua vorm hanteerbaarder is dan een krant, bovendien zal door het steeds weer lezen en herlezen van de Streeknummers hun duurzaamheid beperkt blijken te zijn.

Lezers van Gemerts Heem die buiten het rayon wonen, zij er op gewezen, dat een abonnement op "De Streek" mogelijk is voor ontheemden.

Ad Otten.